

A múlt és az elődök tisztelete nélkül nem lehet a jelenben új értékeket létrehozni

Méltó programmal emlékezett meg a Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár a névadóról, Kosáry Domokos történésszéről halálának 10. évfordulóján.

H. Gy.

Dr. Tózsér János rektor köszöntő beszédében hangsúlyozta, hogy Kosáry Domokos 1952-től 1957. novemberi letartóztatásáig dolgozott az egyetemen. Ezen időszak alatt kidolgozta a központi könyvtári koncepciót, könyvtárosként, majd könyvtárigazgatóként megalapozta a mai könyvtár működését, amelyben ma már több mint 370 ezer könyvtári egység található. Mindemellett tudományos és tudományos-szervező munkája is kiemelkedő volt, neki köszönhető, hogy az agrártörténeti kutatás elindult az egyetemen. Kosáry örökségének továbbvitele, fejlesztése megismerhető feladat. Kosáry példát mutatott emberi tartásból is. A könyvtárban folyó munkát ma is az ő szellemisége hatja át. Hálás köszönet a múltbeli és a mostani kollégáknak azért, hogy az egyetem könyvtára nem tért le arról az útról, amit Kosáry Domokos kijelölt, zárta mondandóját a rektor.

Az emlékülés első előadását *Katona Csaba*, az MTA Történettudományi Intézet tudományos munkatársa Kosáry Domokos pályája Selmechányától az Akadémiáig: egy 20. századon átívelő életút címmel tartotta meg. Az életrajzi adatokat személyes benyomásokkal, anekdotákkal színesítette az előadó. Betekintést adott Kosáry családi háttérébe és bemutatta, hogyan határozták meg az értelmiségi felmenők Kosáry későbbi pályaválasztását. A korabeli „elitképző”, az Eötvös Collegium tagja lett, 1936-os doktori disszertációja szakmaiságával és alaposságával nagy feltűnést keltett a történettudomány berkein belül.

Közéleti szerepekben

A szigorúan a tudománynak élő, történeti munkáiban az aktuális politikai kurzusok elvárásait negligáló történész életéből az előadó kiemelte azokat a mozzanatokat, amikor az apolitikus tudós közéleti szerepet vállalt. Az 1930-as évektől kezdve aggódva figyelte a nemzetiszocialista Németország erősödését és térhódítását. Teleki Pál megbízásából 1941-ben az USA-ba utazott a magyar külpolitika lehetőségeinek feltérképezésére. 1944-ben a Teleki Intézetben embereket bújtatott, 1956-57-ben pedig az 1956-os forradalmat dokumentálta annak érdekében, hogy annak bukását követően valós kép maradjon fenn az utókor számára. A rendszerváltás időszakában s azt követően dörgicssei háza a magyar értelmiség találkozóhelyévé vált.

Katona Csaba több példát is említett arra vo-

natkozólag, hogy a különböző politikai rezsimeknek nem sikerült megtörniük a tudóst. Kosárynak a politikai nyomás ellenére is volt bátorsága történettudományi vitákban ellentmondani a hivatalos történelemszemléletet meghatározó Andics Erzsébetnek. Fogsága alatt a különböző rektorziók ellenére sem volt hajlandó több, alantasnak tekintett munka elvégzésére. A börtönöket műveltségének elmélyítésére és írásra használta fel, ekkor született 1981-ben megjelent, Széchenyi Döblingben című kötetének kézírata is. Szabadulását követően a történettudomány pályája lezárását jelenti, Kosáry pályája 60-as éveinek végétől ívelt fel. Tekintettel a korábbi politikai nyomásra, az 1980-as években néhány év eltéréssel lett az Akadémia levelező, majd rendes tagja, 1990-től 1996-ig két ciklusban töltötte be az MTA elnöke címet. Kosáry Domokos élete végéig dolgozott és kutató, amit jól érzékeltet, hogy doktori disszertációját jelentősen kibővítve és átdolgozva 81 évesen adta ki.

Gödöllői sorsfordulók

Kosáry Domokos könyvtári örökségéről *Koósné Török Erzsébet*, a SZIE központi könyvtárának nyugalmazott főigazgatója, főkönyvtárosa beszélt. Elmondta, hogy Kosáry mellőztetésének időszakában Gödöllőn töltött évei, szakmai, tudományos munkája, könyvtáros arca sem az egyetemen, sem azon kívül, talán még szakmai körökben sem volt méltó módon ismert, ezért elhatározták ennek megváltoztatását. Az elmúlt évtizedben azon munkálkodtak, hogy bemutassák, milyen kiváló, sokat megélt, nagy tudású embert tudhat korábbi igazgatójának az egyetemi könyvtár. Hozzátette, ő maga pedig igazgató elődjeként is tiszteli. A könyvtár munkatársait törekvésükben az a személyes meggyőződés vezette, hogy a múlt és az elődök tisztelete, megismerése, az átörökíthető, hasznosítható tapasztalatok átgondolása nélkül nem lehet a jelenben új értékeket létrehozni, s egyben a jövőt biztosító feladatokat eredményesen végezni. Az egyetem vonatkozásában sokat idézett Móricz Zsigmond is igen bölcsen arra tanít törté-

nelmi regénytrilógiájában, hogy „A história nem arra való, hogy az ember csak éppen megismerje, mi volt s hogyan, hanem arra való, hogy ami már egyszer megtörtént, tanúságul legyen a későbbi időkben mindenkinek, aki hasonlatos sorsra jut.”

Főigazgató asszony előadása első részében bemutatta Kosáry Domokos könyvtárosként, tudományos-szervező igazgatóként végzett szakmai munkáját, széles körű tevékenységét. Kosáry Domokos 1952. október 3-án jelentkezik munkára az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárában, és kezdi el ténylegesen szolgálatát. Itt dolgozik különböző beosztásokban 1957. november 14-én történt letartóztatásáig. Az Országos Könyvtári Központ (OKI) ideiglenes alkalmazottjaként, mint az egyetemi könyvtárak előadója került kapcsolatba az intézménnyel még alkalmazása előtt. A központi könyvtári szerepköröket megfogalmazó minta-alapszabályzat tervezetét 1952. január 4-én terjeszti előbb az Egyetemi Könyvtárbizottság, majd az Egyetemi Tanács elé. 1960. májusi szabadulása után 1961 szeptemberében a Pest és Nógrád megyei Állami Levéltár munkatársaként tért vissza Gödöllőre, ahol részt vett az Országos Bibliográfiai Munkaértekezleten. 1995. október 20-án a „GATE Diszpolgára” kitüntetést vette át. Kosáry Domokos jól ismerte az egyetem épületét, falai közt ette 1945-ben civilként a hadifogolyok szűkösen mért kenyérét. Még korábban pedig érettségi biztos volt a premontrei rend gimnáziumában.

A tudományos-szervező

Könyvtárosként, könyvtárigazgatóként széles körű programot valósított meg. Elévülhetetlen érdemei vannak az egyetemi központi könyvtár létrehozásában, szakmai megalapozásában, szervezetének és működésének szabályozásában. Kiváló szervezői tehetségét kamatoztatva megtervezte a Gödöllőre költözést, mindvégig maga végezte a szakszerű állománygyarapítást, továbbá olvasó-, és

kölcsönzőszolgálati feladatokat (esti inspekció) is ellátott. Kialakította az állomány használatát segítő katalógusokat, megalapozta az RR különgyűjteményt és a Segédkönyvtár állományát. Elkészítette a személyzeti állomány fejlesztési tervét, elhatárolta a munkaköröket. Kiépítette a hazai és külföldi cserekapcsolatokat. A hallgatók tanulmányainak segítése mellett törekedett szépirodalmi ismereteik bővítésére. Hosszasan lehetne még sorolni, mi mindenre terjedt ki a figyelme a mindennapi munkavégzés során. Tudományos szervező igazgatóként nevéhez köthető a központi könyvtár tudományos színvonalúvá alakítása. Két kutatási területet jelölt ki: 1. bibliográfia (könyvtártörténet és módszertan) 2. agrártörténet. Időszakában hat kiadványsorozat hívta fel a figyelmet a könyvtárra. Megalakította az Agrártörténeti Munkaközösséget, s elindította a mai napig megjelenő Agrártörténeti Szemle című folyóiratot. Könyvtárosi munkája mel-

Az idén 90 éves *Lator László* költő, műfordító, esszéista Kosáry Domokosról írt megemlékezését *Horváth Zoltán* egyetemi docens, rendező, a Gödöllői Fialtal Művészek Egyesületének művészeti vezetője olvasta fel.

A forradalom és Gödöllő

Az Agrártudományi Egyetem 1956-os eseményeiről *Kissné Bognár Krisztina*, a Veritas Történetkutató Intézet fõlevéltárosa, a Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár egykori levéltárvezetője tartott előadást. A gödöllői Agrártudományi Egyetem oktatóit, hallgatóit is elérte a forradalom szele. Az előadó kronológiai sorrendben ismertette az egyetemen zajlott eseményeket. Már 1956. október 18-án megfogalmazásra kerültek az első hallgatói követelések, részt vettek az október 23-án tartott budapesti tüntetésen, megválasztották az Ideiglenes Nemzeti Tanácsot, majd Ideiglenes

A Kosáry Domokos-díj plakettje

hogy „a forradalom és szabadságharc megítélése mindenesetre kiszabadult a pártpolitika közvetlen függőségéből.”

A valós Görgey portré

A kötet nem csupán Görgey Artúr utólagos megítélését, hanem a szabadságharc hadvezérének 1848/49-es szerepét is értékeli. Kosáry megállapította, hogy Görgey „a magyar szabadságharcnak nem árulója, hanem kitűnő, és a hazájához mindvégig hű hadvezére volt.” A történetész által felvázolt portréban Görgey nem a politikai játszmák intrikusa, hanem a hazájáért és a katonáiért felelősséget vállaló katonatiszt. Figyelme elsősorban nem a politikai, hanem a katonai kérdésekre összpontosult.

Kosáry Kossuth vidini levélben megfogalmazott vádjait áttekintve arra jutott, „hogy a nemzeti önbizalom félreismert kérdését az egykori politikai céloktól függetlenül kell megítelnünk. A nemzetet a kétségbeesésből nem az árulás tudata, s nem a »bűnbakra« zúduló átok emelte fel, hanem a kitartás hirdetőinek nyugalma. Az »árulás« az emigráció gondolkodásának volt feltétele, s nem a passzivitás politikájával függött össze. A Görgey-vádat nem a nemzet, hanem a menekültek politikai önbizalma kívánta meg. Ha a túlerő győzött, elhitheti a nemzettel ennek ellenkezőjét: hamis nemzeti illúzió ápolása.”

Az emlékülés a kamarakiállítás megtekintésével zárult, mely Kosáry Domokos XX. századon átívelő életét, tudományos, szakmai tevékenységét mutatta be. Az Egyetem jogelőd intézményében, annak központi könyvtárában végzett tevékenységét eredeti dokumentumok felhasználásával mutatták be.

A megemlékezést megtisztelte jelenlétével többek között *Hanák Gábor* történész, filmrendező, *Ferch Magda*, az MTA Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA) volt ügyvezető titkára, *Palkovics László* és *Tóth Tamás* rektorhelyettesek, *Molnár József* professor emeritus, az Egyetemtörténeti Bizottság elnöke, *Fülek György* professor emeritus, Kosáry-díj kitüntetett, *Horváth Tamás*, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Mezőgazdasági Szervezetének elnöke.

lett folytatta *Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába* című nagy ívű munkáját (1951-1958), melynek 2. kötete 1954-ben jelent meg.

Nyílt, tiszta beszéd

Az előadás második részében az előadó felsorolta, miket tett a nevét viselő könyvtár emlékének megőrzéséért, fenntartásáért. Címzavakban: névfelvételi ünnepség, emléktábla avatása, centenáriumi események szervezése, Kosáry Domokos-díj alapítása, kiállítások rendezése, cikkek, tanulmányok közzététele, Kosáry forráskiadvány megjelentetése.

Kosáry Domokos kényszerű helyzetében is mércét állított és példát mutatott megalapozott tudásával, általános és szakmai műveltségével, széles látókörével, morális tartásával, megtörhetetlen bizalmával. Tanított, s nem utolsósorban dolgozott. Dolgozott határtalan tenni akarással, megalkuvást nem ismerő őszinteséggel és bátorsággal, magabiztos kutatói fegyvellemmel. Kiegyensúlyozottsága, jóindulat motiválta gondolkodása és ítélete, derűje, nyílt, tiszta beszéde, logikus érveléssel, lendületes stílusban megfogalmazott írásai, külsőségekben is egyedüli megjelenése megmarad bennünk örökre, mondta Koósne Török Erzsébet.

Forradalmi Bizottság alakult, amelynek Kosáry Domokos is tagja volt. November 21-én újra megkezdte működését az Egyetemi Tanács, és december 7-én szervezeti kérdésekkel foglalkozó bizottság jött létre. A budapesti Gépészmérnöki Főiskolán, amely a későbbi gödöllői gépészmérnöki kar jogelőde volt, szintén fontos események zajlottak. Sajnos, áldozatokról is be kellett számolni, négy egyetemi áldozatról van tudomásunk. *Kissné Bognár Krisztina* a forradalmi eseményeket követő számonkérés, megtorlás ismertetésével zárta előadását.

Kosáry Domokos és a Görgey-kérdés címmel *Fóris Ákos*, a SZIE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár levéltárosa tartott előadást. Kosáry egyik fő műve A Görgey-kérdés és története, amely az 1936-ban megvédett és kiadott doktori disszertációja volt. Az ifjú történész célja az volt, hogy a Kossuth-Görgey szembenállás utóéletét „a napi politikával való érintkezés helyett” „kizárólag történeti módszernek” alávetve vizsgálja meg. Kosáry szerint az ún. Görgey-kérdés alakulása és ezen belül a szabadságharc megítélése a szakirodalomban és a közvéleményben „maga is olyan történeti jelenségnek, folyamatnak tekinthető, amely szinte diagramként jelezte a hazai politikai irányzatok mozgását, küzdelmeit. Téves értelmezései, negatív tünetei ugyanis általában abból adódtak, hogy közvetlenül függésbe került olyan politikai tendenciáknak, amelyek saját igazolásuk céljából igyekeztek a történeti múltat felhasználni, vagy éppen módosítani.” A monográfia második, jelentősen átdolgozott és kibővített 1994-es kiadásában az MTA elnöki tisztét betöltő történész leszögezte, hogy az tette lehetővé művének megírását az 1930-as évek derekán,